

A BÜNTETŐPEREK ELHÚZÓDÁSA*

A büntetőeljárások gyorsasága – vagy időbeli elhúzódása – az egyik legrégebbi, de sajnos a mai napig aktuális problémája az igazságszolgáltatásnak. Egy jól működő igazságszolgáltatási rendszerben azonban a büntetőügyek ésszerű időn belül való befejezése, objektív és alapelvi szintű követelmény kell, hogy legyen. A lassan elkészülő új büntetőeljárási törvényt várva, újra időszerűnek látszik, hogy számot vessünk azokkal a kérdésekkel, amelyek ma a büntetőeljárások elhúzódásának okai lehetnek. Szükséges továbbá, hogy lajstromba vegyük azokat a már létező jogintézményeket és technikákat, amelyek az eljárások gyorsítását célozzák. A hatékony büntetőeljárás már ma is elképzelhetetlen az eljárás gyorsítására szolgáló technikák nélkül, hisz a vádlottak 40%-ának az ügye ma is valamelyik gyorsított eljárási formában kerül elintézésre. Ezért fontos, hogy a büntetőeljárásban részt vevő hatóságok még inkább ismerjék és használják a jogszabály biztosította lehetőségeket, hisz az ügyek szakszerű megválasztásával és a megfelelő gyorsító technika alkalmazásával még tovább javítható az igazságszolgáltatás hatékonysága. A dolgozat arra törekszik, hogy teljes képet adjon a címben meghatározott témáról, bemutatva az eddigi tapasztalatokat, összegezve a tényeket, és kísérletet tesz arra is, hogy meghatározza a büntetőeljárás fejlődésének a téma szempontjából lehetséges irányait is.

A büntetőperек gyorsításának kérdése újra meg újra felmerülő, régi probléma. A téma mindennapi aktualitását soha nem az újszerűsége, hanem éppen a még mindig megoldásra váró régi-új kérdések sora adja. Ma is leírhatjuk azt, amit húsz éve is leírhattunk volna, nyilván más dátummal: „A 21. század igazságszolgáltatásának egyik legnagyobb problémája az eljárások ésszerűtlen elhúzódása.” Jelentős az ügyhátralék, a késedelem, amin a személyi állomány bővítése sem sokat segít. Különösen a bírói szakban torlódtak fel az ügyek oly mértékben, hogy a bírók már szinte fizikailag sem tudnak mit kezdeni az íróasztalukon tornyosuló akták tömegével. Márpedig a hosszasan elhúzódó eljárás a büntetőper valamennyi résztvevője számára számos negatív következménnyel jár. Egyet kell értenünk azzal a nagyon is találó mondattal, hogy

* A tanulmány nagymértékben támaszkodik a szerző 2012-ben „A büntetőeljárás gyorsításáról” címen megjelent monográfiájára.

„a múlt idővel az igazság az, ami elenyészhet”.¹ A büntetőeljárás elsődleges célja pedig az anyagi igazság kiderítése. Ahogyan az idő telik, úgy halványodik a tanúk emlékezete, és enyészik el a tárgyi bizonyítékok bizonyító ereje. Az eljárás elhúzódásának szubjektív és objektív hatásai az idő múlásával egyenes arányban nehezítik meg annak befejezését. Az eljárás résztvevői egyre türelmetlenebbekké válnak, az áldozat végül teljesen kiábrándul az igazságszolgáltatásból, a terhelt is bizonytalanságban van ügye elbírálására várva. Helyzetét tovább nehezíti, ha előzetes letartóztatás, vagy más személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedés hatálya alatt áll. Mire a jogerős büntetését a bíróság kiszabja, akkorra már azt is elfelejtheti, hogy egyáltalán bűncselekményt követett el, és ha volt is büntudata, addigra már biztosan a múlté.

Persze Fortescue tollából olvashatjuk azt a szintén találó megállapítást is, hogy „soha nem hordoz annyi veszélyt magában az igazságszolgáltatás, mint amikor túl gyorsan zajlik”.² A túl gyors eljárás veszélyezteti az igazság kiderítését, és az eljárásban résztvevők jogainak sérelmét is magában hordozza. E két szélsőség között kell a jogalkotónak és a jogalkalmazónak együtt megtalálni és betartani azt az optimális időt, ami alatt úgy tudnak egy-egy büntetőügyet befejezni, hogy többé-kevésbé mindenki elégedett legyen az eredménnyel. Kétségtelen, hogy a több évig elhúzódó eljárás senkinek nem jó, és egy kényes egyensúly megteremtését célozza az Emberi Jogok Európai Egyezménye is, mely más alapvető követelmények mellett, az „ésszerű idő” betartására is kötelezi a tagállamokat.³

Jelen tanulmány célja, hogy egy hazai helyzetképet adjon a büntetőperек időtartamának alakulásáról, vázolja a büntetőeljárások elhúzódásának lehetséges okait és megvizsgálja a jelenleg hatályos eljárást gyorsító intézmények alkalmazásának hatékonyságát, gyakoriságát. A küszöbön álló Be.- (1998. évi XIX. tv. a büntetőeljárásról) kodifikáció előtt elengedhetetlen számot vetnünk azzal, hogy a büntetőperек időtartamát illetően aktuálisan hogyan is állunk, érdemes következtetéseket levonni, és megfogalmazni megoldási javaslatokat is. Annál is inkább, hogy az új Be.-kodifikáció kiemelt irányelvei között súlyozottan szerepel a büntetőeljárás egyszerűsítése és gyorsítása.⁴

¹ Edmond Locardot idézi Jean PRADEL: „La célérité et les temps du procès pénal, Comparaison entre quelques législations européennes” in Mireille DELMAS-MARTY (szerk.): *Champ pénal – Mélanges en l’honneur du professeur Reynald Ottenhof* (Paris: Dalloz 2006) 251.

² „Nec unquam in iudiciis tantum imminet periculum quantum parit processus festinatus.” in John FORTESCUE: *De laudibus Legum Angliae* [1470] [ford. – szerk. Stanley Bertram CHRIMES] (Cambridge: Cambridge University Press 1942) 133. Hivatkozza John R. SPENCER: „La célérité de la procédure pénale” *RIDP* 1995. 431.

³ EJEE 6. cikk: „Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot [...] az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően.”

⁴ MISKOLCZI Barna: „Az új büntetőeljárás kodifikációs irányelvei” in ELEK Balázs – MISKOLCZI Barna (szerk.): *Úton a bírói meggyőződés felé. A készülő büntetőeljárás törvény kodifikációja* (Debrecen: Printart-Press 2015) 34–40.

1. A BÜNTETŐPEREK ELHÚZÓDÁSÁNAK OKAI

Az eljárások elhúzódásának okai egy igen bonyolult, összetett rendszert képeznek. A büntetőeljárás hosszú történelmi fejlődés eredményeként, mind összetettebbé és különféle jogi garanciákban gazdagabbá vált. Jogtörténeti gyökerekre visszavezethető, hogy a napóleoni *Code Pénale*, valamint a *Code d'Instruction Criminelle* óta eltelt időszakban az Európában kialakított büntető eljárásjogi modellt, ha úgy tetszik „*masterségesen bonyolítottá*” vált. Ennek oka, hogy az igazság felderítését és az igazságos döntést gyakran az egyszerűsítés ellen ható intézmények létrehozásával vagy fenntartásával érhetjük el. Az eljárási garanciák növekvő katalógusának betartását sürgetik a nemzetközi dokumentumok, melyek jogszabályalkotásra, újabb és újabb módosításokra sarkallják az államokat.⁵ A hosszadalmas eljárás egyik fő oka az eljárási szabályok túlzott összetettségében és differenciáltságában van. A túlbonyolított büntetőeljárás az ideális igazságszolgáltatás megteremtéséért fizetett árnak is tekinthető.⁶ Az igazságszolgáltatásnak meg kell küzdenie a néha ellentmondásos és esetleg nehezen alkalmazható jogszabályokkal.

A jogszabály-módosításokat ugyanakkor nemcsak a garanciális jogok biztosítása indokolja, hanem elsősorban ismereteink, a technika fejlődése és az integráció hatása is számos változást inspirált. Ismereteinknek és a technikai fejlődésnek köszönhetően új bűncselekmények jelentek meg, vagy a régiók új dimenzióba léptek, ami a jogszabályok változását is igényelte. Az európai integráció megjelenésével, a határok könnyebb átjárhatóságával egyszerűbb lett az Európán belüli mozgás a bűncselekmények elkövetői számára is, és fokozottabb veszélyt jelent a szervezett bűnözés és annak kísérőjelenségeiként felbukkanó bűncselekmények ugrásszerű növekedése. A bűncselekmények minőségi változásának köszönhetően az újabb bűncselekmények, mint például a gazdasági bűncselekmények, bonyolult bizonyítási folyamatokkal önmagukban véve hozzájárulnak az eljárások elhúzódásához. A hibázás lehetőségétől és a még ismeretlentől tartva, a bírák hosszasan el-elidőznek egy-egy büntetőügy megoldásánál.⁷

Az eljárás elhúzódásának az előbb említettek az ún. külső okai. Ezenkívül azonban érintőlegesen meg kell említeni az eljárás elhúzódásának azokat az okait, amelyek magában az eljárásban keresendők. Ezek között vannak olyanok, amelyek a hatóságoknak nem felróhatók. Ezek az okok természetesen nem azonos súllyal játszanak szerepet az eljárás elhúzódásában. Az egyik leggyakoribb eljáráselhúzó ok, ha az eljárásban résztvevők meg nem jelenésükkel akadályozzák az eljárás gördülékeny lefolytatását. Mondhatni, hogy Magyarországon a tanúzási fegyelem hagy némi kívánnivalót maga után, és előfordul természetesen a vádlott és a védő szándékos

⁵ Jean PRADEL: „La célérité de la procédure pénale en droit comparé” *RIDP* 1995. 325.

⁶ TARR Ágnes: „A büntetőeljárás egyszerűsítésének alkotmányjogi kérdései, különös tekintettel az úgynevezett különeljárásokra” *Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis* 2005. 199.

⁷ PRADEL (5. l.) 324. Erre a problémára veti fel Tóth Mihály a bűnüldözés megfelelő specializálódásának a szorgalmazását, mely záloga lehetne a mindinkább speciális szakértelmet igénylő ügyek gyorsabb, eredményesebb befejezésének. Lásd TÓTH Mihály: *A magyar büntetőeljárás az Alkotmánybíróság és az európai emberi jogi ítélkezés tükrében* (Budapest: KJK-KERSZÖV 2001) 159.

perelhúzó tevékenysége is, melyek az ügyek ésszerű időben tartását hátrányosan befolyásolják.

Ezenkívül gyakori az is, hogy a szakértő a szakvéleményadással indokolatlanul késedelembe esik, avagy a több ezer oldalnyi anyag áttanulmányozása miatt reálisan és indokoltan is akár több hónapot vesz igénybe a gondos szakvélemény elkészítése. Nem beszéltünk még arról, hogy ezekben az esetekben a terhelt és védője, amennyiben nem ért egyet az elkészített szakvéleménnyel, újabb szakértő kirendelését kérheti, mellyel tovább nyújtja az időt. Előfordulhat az is, hogy egy-egy ügyben külföldi állam jogsegély iránti megkeresése szükséges, mely szintén bonyolítja és időben elhúzza a büntetőügyeket.⁸

Emellett ismerünk olyan eljárást elhúzó okokat, amelyek a bíróságoknak vagy más hatóságoknak, a hivatali apparátusnak tudható be. Ezek közé sorolhatjuk a szabályszerűtlen idézéseket, a büntetőügyek ésszerűtlen egyesítését, határidők be nem tartását, megkeresések nem időbeli teljesítését, elővezetés nem teljesítését és még hosszasan sorolhatnánk.⁹ Látni kell ugyanakkor azt is, hogy a hatóságok számos nem érdemi, többek között adminisztrációs feladatot is kénytelenek ellátni, ami az ügyek előre vitelét szintén jelentősen lassítja.

2. AZ ÉSSZERŰ IDŐ KÖVETELMÉNYE AZ EJEB GYAKORLATÁBAN

Kétségtelenül valamennyi európai államban alapvető garanciális szabály a tisztességes eljárás követelménye.¹⁰ Mint fentebb láttuk, a tisztességes eljárás folyton bővülő részjogosítványai sorában többek között megtaláljuk azt a garanciát is, hogy „*mindenkinek joga van ahhoz, hogy ügyét [...] ésszerű időn belül tárgyalják*”. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (továbbiakban: EJEB) joggyakorlata széles körben foglalkozik ennek a passzusnak az értelmezésével, és kevés olyan állam van, amely a cikk megsértése miatt ne került volna még a „*vádoltak padjára*”. Érthető hát, hogy az elmarasztalástól tartva, az államok egyre inkább érdekeltek abban, hogy megoldásokat keressenek az igazságszolgáltatás gyorsítására.

Le kell szögeznünk ugyanakkor, hogy nemzetközi szinten nem a gyors eljárás követelménye fogalmazódik meg az államokkal szembeni elvárásként, hanem az ügyeknek az ésszerű időben történő befejezése. Az ésszerű idő kategóriája azonban nagyon is relatív, hiszen minden ügy más és más, és csak a konkrét ügy egyedi sajátosságait ismerve beszélhetünk ésszerűtlenül elhúzódó büntetőperről, vagy éppen gyors, illetve optimális pertartamról. Az EJEB több évtizedes kiforrott gyakorlatot alakított ki az eljárások elhúzódásának megítélésére. Alapelvként mondhatjuk, hogy az ügyek elbi-

⁸ Itt kell megjegyezni, hogy a büntetőeljárás törvények igyekeznek hatékony eszközöket biztosítani a hatóság részére, melyekkel a megjelenési fegyelem javítható, ill. a külföldi megkeresések, különösen az Unió területén belül, gyorsabbá váltak.

⁹ Ezekről lásd részletesen: NAGY Anita: *Büntetőeljárást gyorsító rendelkezések az Emberi Jogok Európai Egyezményében, az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának ajánlásaiban, az Európai Unióban és a hazai jogalkotásban* (Miskolc: Bibor 2008) 268–284.

¹⁰ Gérard Jonathan COHEN: *Aspects européens des droits fondamentaux* (Paris: Montchrestien ³2002) 115.

rálásának alapja soha nem az eljárás objektív időtartama.¹¹ Ez azt jelenti, hogy nem tudunk egy olyan általános határidőt megjelölni, amelyen túl a tagállam már biztosan megsérti az egyezményt, illetve amelyen belül biztosan nem. Egy Franciaország elleni ügyben, figyelemmel az ügy bonyolultságára, a 8 év 9 hónapos időtartamot nem tekintette egyezményesértőnek az EJEB.¹² Ugyanakkor egy másik ügyben, mely hasonló ideig, közel 8 és fél évig elhúzódott, megállapították, hogy a kérelmezőkkel szemben folytatott eljárás túlzottan hosszú volt.¹³

Ahhoz, hogy megnyugtatóan állást lehessen foglalni abban a kérdésben, hogy az eljárás sérti-e az EJEE 6. cikkének az eljárás ésszerű időtartamára vonatkozó követelményét, az EJEB egy hármastrendszert alakított ki.

Eszerint először is vizsgálat tárgyává kell tenni az ügy *objektív bonyolultságát*. Ezt illetően meg kell nézni, hogy az ügy komplexitása számottevően befolyásolja-e az eljárás időtartamát. A jogvita összetettsége három tényezőtől fakadhat. Beszélhetünk a tényanyag, a jogi probléma és az eljárás összetettségéről.¹⁴ Kétségtelen, hogy amennyiben például nemzetközi dimenzióba lép egy bűncselekmény és egy másik állam jogsegély iránti megkeresésére van szükség, az az eljárás elhúzódását eredményezheti. Ugyanakkor az eljárásban szereplő vádlottak nagy száma, a többmozzanátú cselekmény, vagy akár az igen terjedelmes és bonyolult iratanyag is eredményezheti az ügyek elhúzódását. Mindenesetre, ha a tagállam részéről a bíróságok vagy más hatóságok megfelelő szorgalmat tanúsítottak, nincsenek üresjáratok a perben, és ennek ellenére, a fenti okok miatt az eljárás elhúzódik, ez nem róható fel az érintett államnak.¹⁵

Másrészről meg kell vizsgálni, hogy az *eljárás résztvevői* milyen *magatartást tanúsítottak*.¹⁶ Hozzájárultak-e az eljárás elhúzódásához vagy sem? Itt különösen a vádlott magatartása érdekes, bár kétségtelenül csekélyebb a jelentősége a terhelt viselkedésének, a polgári perekben szereplő felekhez képest, hiszen a büntetőper esetében a résztvevőknek nyilvánvalóan kisebb a befolyásuk az ügy menetére.¹⁷ Ennek ellenére meg kell vizsgálni, hogy a vádlott hátráltatta-e a hatóságok munkáját, például ha szökése miatt nem lehetett a tárgyalást megtartani, szándékosan, visszaélésszerűen élt-e valamelyik jogorvoslattal, célzottan azért, hogy az eljárás időtartamát elhúzza. Amennyiben a késelem túlnyomórészt magának a terheltnek tudható be, az állam nem tehető ezért felelőssé. Az eljárás egésze szempontjából nem releváns késedelmek azonban nem írhatók az érintett állam javára, amennyiben „*maga sem úgy járt el, ahogy az adott helyzetben általában elvárható*”.¹⁸

¹¹ GRÁD András: *A Strasbourgi Emberi Jogi Bíraskodás Kézikönyve* (Budapest: HVG-ORAC 2005) 283.

¹² Lásd *Van Pelt v. France*, Judgement of 23 May 2000, no. 31070/96, ECHR II-133.

¹³ *Reinhardt and Slimane-Kaid v. France*, Judgement of 31 March 1998, no. 23043/93 [1998], ECHR 23, 45; lásd részletesebben TÓTH (7. lj.) 154.

¹⁴ Lásd részletesen BALLA Lajos – KARDOS Sándor: „A tisztességes eljárásról a strasbourgi bíróság gyakorlatában” *Bírák Lapja* 2005/1. 44.

¹⁵ GRÁD (11. lj.) 284.

¹⁶ BALLA–KARDOS (14. lj.) 45.

¹⁷ GRÁD (11. lj.) 310.

¹⁸ *Kemmache v. France* (No. 1), Judgement of 27 November 1991, Series A, no. 218, ECHR II-284, II-546, II-555, II-556, II-558, II-562; (No. 3) no. 17621/91, Case no. 45/1993/440/519, A/296-C, [1994] ECHR II-279, 41.

A harmadik figyelembe veendő szempont, hogy az eljáró állami szervek *mindent megtettek-e az ügy ésszerű időn belüli befejezése érdekében*.¹⁹ Az államnak hiábavaló az igazságszolgáltatási szervek leterheltségére, bíróihiányra, adminisztrációs vagy technikai nehézségekre hivatkozni. Az EJEB ugyanis kifejtette, hogy az államok az EJEE-hez való csatlakozással egyúttal kötelezettséget vállaltak, hogy intézményrendszereiket egyezmény-konform módon működtetik.²⁰ Ezt tekintve pedig nincs helye „magyarázkodásnak” vagy „türelmi időnek”.²¹ Az EJEE megsértéséhez már elegendő egyetlen szerv inaktivitása is, és nem kell, hogy az eljárásban szereplő valamennyi hatóság késedelemben legyen. Az egyik ügyben Magyarország azért került elmarasztalásra, mert a Városi Bíróság az első tárgyalást a konkrét ügyben 1997. január 17-én tartotta, holott a vádirat 1995. december 22-én már benyújtásra került. Ezt a több mint egy éves inaktív periódust az állam nem tudta mivel magyarázni, így azt terhére írta a strasbourgi fórum.²² A *Németh kontra Magyarország* ügyben, a meg nem magyarázott inaktív periódusok együttesen négy évet és két hónapot tettek ki, s ez így egyértelműen az állam terhére írható.²³

Büntetőügyekben az ésszerű időtartam vizsgálatánál a kezdő időpont meghatározása is igen lényeges. Ez ugyanis nem feltétlenül esik egybe a nyomozás elrendelésével, hiszen az megindulhat ismeretlen személlyel szemben, és folyhat hosszabb időn keresztül úgy, hogy a majdani terheltnek arról egyáltalán nincs tudomása. A vádlott számára az eljárás elhúzódása akkortól lehet sérelmes, amikortól ténylegesen az ő helyzetét érinti, vagyis, amikor tudomást szerez az ellene folyó eljárásról. A *Reinhardt*- és a *Slimane-Kaid*-ügyet idézve: „A 6. cikk 1. pontja szerinti »vád«-at úgy lehet meghatározni, mint az »illetékes hatóságtól eredő hivatalos tájékoztatás arról, hogy bűncselekményt követett el« valaki, és ez a megfogalmazás megfelel a gyanúsított »helyzetére vonatkozó jelentős kihatás« fogalmának is.”²⁴ A kezdő időpont tehát, a terheltet lényegesen érintő, első eljárási cselekmény (gyanúsítottkénti kihallgatás, házkutatás, letartóztatás) időpontja.²⁵

Néhány ügytípus az érintett jogviszonyok természetéből adódóan gyorsabb eljárást követel meg, így az EJEB is gördülékenyebb ügyintézkést vár el a tagállamoktól. Szigorúbban ítéli meg az ésszerű idő betartásának követelményét, amennyiben a terhelt előzetes letartóztatásban van, vagy személyi szabadságot korlátozó más kényszerintézkedés hatálya alatt áll.²⁶ A szabadsághoz és a biztonsághoz való jogot az EJEE 5. cikke deklarálja, így az EJEB külön vizsgálja ennek és a 6. cikknek a megsértését. Előfordulhat olyan, hogy valaki ésszerűtlenül hosszú időt tölt el előzetes letar-

¹⁹ Lásd többek között a *Pélissier and Sassi v. France*, Judgement of 25 March 1999, no. 25444/94, ECHR II-30.

²⁰ GRÁD (11. lj.) 286.

²¹ TÓTH (7. lj.) 158.

²² *Csanádi v. Hungary*, Judgement of 9 March 2004, no. 55220/00.

²³ CZINE Ágnes – SZABÓ Sándor – VILLÁNYI József: *Strasbourgi ítéletek a magyar büntetőeljárásban* (Budapest: HVG-ORAC 2008) 361.

²⁴ Lásd 13. lj.

²⁵ HERKE Csongor: „A büntetőeljárás gyorsításának új jogintézménye és további lehetőségei” Az előadás elhangzott a Magyar Büntetőjogi Társaság rendezvényén, 2009. október 14-én, www.mbjt.hu/HerkeCsongor20091014.pdf.

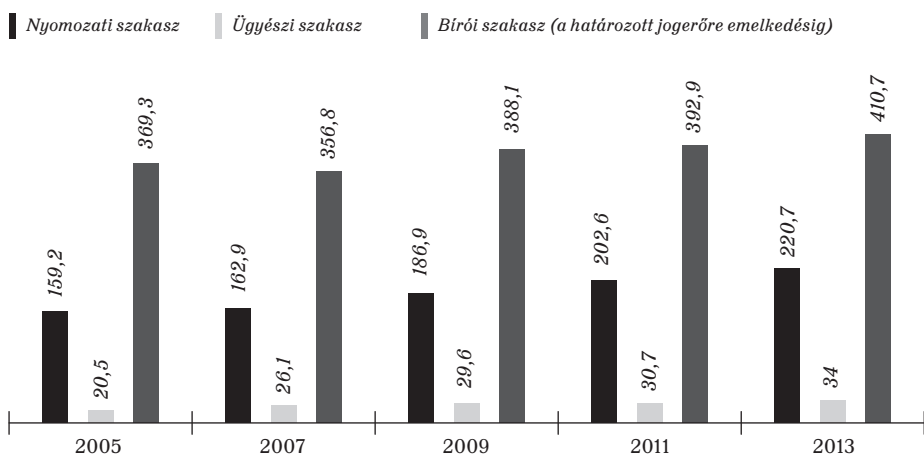
²⁶ A Bíróságnak ezzel kapcsolatban kialakult esetjogát lásd részletesen TÓTH (7. lj.) 214–233.

tóztatásban, és emiatt az állam elmarasztalására kerül sor az 5. cikk 3. pontjának megsértése miatt.²⁷ Ugyanakkor az eljárás egészét figyelembe véve, a büntetőeljárás hosszát tekintve nem feltétlenül követ el az állam egyezményesértést.²⁸

3. HAZAI HELYZETKÉP

A Legfőbb Ügyészség által 2014-ben közzölt statisztikai adatok alapján elmondható, hogy 2005 óta a büntetőeljárás mindegyik szakaszának időtartama folyamatosan és jelentősen nőtt hazánkban. Amíg 2005-ben a nyomozások átlagos időtartama 159,2 nap volt, addig ez 2013-ra 220,7 napra emelkedett. Az első fokú ügyészségi ügyintézés átlagos időtartama a 2005-ös 20,5 napról 2013-ra 34 napra emelkedett. A vádemeléstől a jogerőre emelkedésig eltelt idő pedig átlagosan 369,3 napról 410,7 napra növekedett.

1. ábra. A lefolytatott büntetőeljárások fő szakaszainak átlagos időtartama (naptári napok)

Forrás: Bűnözés és igazságszolgáltatás 2005–2013. Közzéteszi: Legfőbb Ügyészség 2014. 4.

²⁷ *Muller v. France*, Judgement of 17 March 1997, no. 21802/93, ECHR II-226, 227.

²⁸ Lásd többek között *I. A. v. France*, Judgement of 23 September 1998, no. 28213/95, Reports 1998-VII 450.

1. táblázat. Az egész büntetőeljárás időtartama százalékosan 2007–2013

Évek	Jogerős bírósági határozattal elbírált vádlottak száma	A nyomozás elrendelésétől a jogerős bírósági határozat meghozataláig eltelt idő				
		1 éven belül	1–2 év	2–3 év	3–5 év	5 év fölött
2007	94 125	49,81%	24,27%	13,30%	12,63%	
2008	91 530	45,64%	24,94%	14,41%	15,00%	
2009	91 263	44,84%	24,48%	14,56%	11,98%	4,14%
2010	90 937	44,44%	24,64%	14,71%	11,50%	4,70%
2011	93 592	42,55%	25,70%	15,38%	11,53%	4,83%
2012	82 948	39,81%	26,46%	16,12%	12,45%	5,15%
2013	79 186	39,94%	24,88%	16,46%	13,38%	5,34%

Forrás: A Büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai I. 2013. 80.

Amennyiben a büntetőeljárás egészének időtartamát vesszük alapul, akkor a vádlottak számához igazodva, az eljárások időtartama szintén egy negatív tendenciát mutat. 1991-ben az egy és két év között húzódó ügyek százalékos aránya még 8,7% volt, ez 2008-ra 24,9%-ra növekedett. A két éven túl tartó ügyek száma 1991-ben még 3%-os mutatóval bírt, míg 2008-ban összesen már 29,4%-ra emelkedett.²⁹ Az 1. táblázat adatai szerint 2007 óta a büntetőperek időtartama folyamatosan emelkedik, míg 2007-ben a vádlottak közel 50%-ának az ügye egy éven belül befejeződött, ugyanez 2013-ban már csak a vádlottak 40%-ára mondható el. 2007-ben a vádlottak 13,30%-ának az ügye fejeződött be két és három év között, ez 2013-ra 16,46%-ra emelkedett, a három-öt év közötti eljárások 11-ről 13%-ra emelkedtek és az öt éven túl elhúzódó ügyek száma szintén növekedett.

Mindez ellentmondásos azzal, hogy 2005 óta a regisztrált bűncselekmények száma, a 2011-es kiugróan magas számtól eltekintve, egy folyamatosan csökkenő tendenciát mutat.³⁰ Természetesen tudjuk azt, hogy az ügyek számának csökkenése nem jelenti azt, hogy ne lehetnének az ügyek sokkal bonyolultabbak, összetettebbek, mint tíz évvel ezelőtt. A költségvetési kiadások, mind a rendőrséget, az ügyészséget és bíróságot tekintve 2005 óta folyamatosan növekednek.³¹ Sőt, a személyi állomány bővülése is megfigyelhető.³² Még ha nem is szignifikáns a bírák és ügyészek számának a növekedése, de a számok egyértelműen növekvő létszámot jeleznek. Mindez alátámasztja, hogy a büntetőperek annak ellenére húzódnak el egyre inkább, hogy a bűncselekmények száma csökkent és az igazságszolgáltatási apparátus száma növekedett.

Tény, hogy a gyakran több évig elhúzódó eljárások arról árulkodnak, hogy némely eljárás gyorsítása érdekében bevezetett jogintézmények nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket.³³ A probléma tehát még mindig megoldatlan és továbbra is érdemes foglalkozni azzal, hogy esetleg szélesíthető-e a repertoár és vajon szükséges-e

²⁹ KOVACSICSNÉ NAGY Katalin: „A büntetőeljárás időtartama” *Rendészeti Szemle* 2007/6. 113, továbbá *Tájékoztató a bűnüldözésről* [2008. év] (Budapest: Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Büntetőpolitikai Főosztály – Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-alkalmazási és Információs Főosztály é. n.) 21, www.mklu.hu/repository/mkudok5871.pdf.

³⁰ *Bűnözés és igazságszolgáltatás 2005–2013* (Budapest: Legfőbb Ügyészség 2014) 2.

³¹ Lásd 30. lj. 6.

³² Lásd 30. lj. 7.

³³ Lásd részletesen TÓTH (7. lj.) 159.

új jogintézmények hazai jogba való implementálása, vagy esetleg a már meglévő jogintézmények tökéletesítésével és a gyakorlatba való átültetésével érhető el jobb eredmény.

4. MEGOLDÁSOK A BÜNTETŐELJÁRÁS GYORSÍTÁSÁRA

Büntetőeljárásunk jelenleg számos olyan jogintézményt ismer, melynek tágabb vagy szűkebb értelemben, de az eljárás gyorsítása a célja. Tágabb értelemben vett eljárásgyorsításon azokat az inkább technikai jellegű megoldásokat értem, melyek nem „külön eljárásként” a gyorsításra lettek bevezetve, de nagyszerűen szolgálják a gördülékenyebb ügymenetet. Szűkebb értelemben vett eljárásgyorsító technikákon pedig azokat az eljárásokat értem, melyeknek kimondott célja, hogy lerövidítsék – általában a csekélyebb súlyú bűncselekmények esetén – a hagyományos büntetőpert. Ez többnyire úgy történhet, hogy részben vagy egészben törlődik a tradicionális eljárás valamelyik szakasza.

4.1. AZ ELJÁRÁS GYORSÍTÁSA TÁGABB ÉRTELEMBEN

Az eljárások gyorsítását szolgálja a büntetőapparátus szigorú *határidők* közé szorítása. Természetesen a határidők akkor jelentenek valódi garanciát az ügyek ésszerű időben történő befejezéséhez, amennyiben be nem tartásukhoz megfelelő jogkövetkezmények fűződnek. Ilyennek tekinthető például a bíróságot a határidők kényes betartására szorító, viszonylag új jogintézmény, az *eljárás elhúzódása miatt emelhető kifogás*.³⁴ Az új jogintézmény a néhány éves tapasztalat fényében úgy tűnik, hogy a jogalkotó által teremtett elvi megoldás maradt, hiszen a gyakorlatban a bíróságok elvétele, vagy inkább nem is találkoznak a felek által előterjesztett hasonló kifogással. Ez magyarázható talán azzal is, hogy az idő múlása a terhelt szempontjából a büntetéskiszabás körében enyhítő körülményként kerül figyelembevételre, így a terheltnek és a védőnek valódi érdeke nem fűződik kifogás előterjesztéséhez.

Segítségét jelenthetnek az igazságszolgáltatás résztvevőinek az egyszerűsített határozatok vagy *rövidített jegyzőkönyvek* készítésének lehetőségei, amennyiben egyszerűbb ügyről van szó, és amennyiben a felek rögtön tudomásul veszik a hatóság határozatát. Ez azért nem elhanyagolható segítség, mert bizonyítottan a bírák és az ügyészek idejének jelentős részét a határozatszerkesztés teszi ki.³⁵ Az igazságszolgáltatás adminisztratív terheinek csökkentése, egymással összefüggő ügyeknek

³⁴ Be. 262/A-262/B §§.

³⁵ Még egy 2002-es kutatás eredményei alapján az ügyészek napi tevékenységének 14%-át a határozatszerkesztés, 2%-át adminisztrációs feladatok teszik ki. A bírák napi tevékenységéből 12% a határozatszerkesztés és 8% az adminisztráció. Ehhez képest a tárgyalás az ügyész esetén a napi tevékenység 18%-át adja, a bíró esetén 24%-át. Vagyis az adminisztráció és a határozatszerkesztés az ügyészeknél egyenlő, a bíráknál majdnem egyenlő a tárgyalással töltött idővel. Lásd részletesen KÖVÉR Ágnes: „A büntető igazságszolgáltatás működésének költségösszefüggései” *Kriminológiai Tanulmányok* 2002/39. 260–269.

célszerűségi szempontok alapján történő egyesítése, mind-mind hozzájárulhatnak az ügyek ésszerűbb befejezéséhez.

Az eljárás tágabb értelemben vett gyorsítását eredményezi a hagyományos eljárásbeli szerepek újragondolása, átcsoportosítása vagy akár új szereplőkre osztása. Ennek megfelelően, bár a büntetőeljárás egyik vezérelve a társasbíráskodás elve, egyre nagyobb tér nyílik egyszerűbb ügyekben az *egyesbíró* intézményének. Megfigyelhető továbbá a büntetőeljárásokban az a tendencia, hogy egyszerűbb ügyekben egyre szélesednek a bírósági titkárok eljárási jogosítványai. Az eljárás ésszerűsítését hivatott szolgálni a magyar Be.-nek az a rendelkezése, hogy amennyiben a hivatásos bíró vagy ülnök személyében változás következik be, a tárgyalás hat hónapon belül a korábbi tárgyalási anyag ismertetésével folytatható és nem kell megismételni. Ezt a jelentős engedményt „A büntetőeljárás időszűrésének javítása céljából” bevezetett újítások kapcsán vezette be a jogalkotó.³⁶ Az adminisztrációs terhek csökkentésében jelentősége lehet az eljárásban új szereplők megjelenésének is. Franciaországban például bevett gyakorlat az ügyészek mellett dolgozó ügyészégi megbízott intézménye, mely a vádemelés alternatíváit tekintve számos adminisztratív terhet vesz le az ügyészek válláról.³⁷

A tágabb értelemben vett eljárásgyorsító eszközök közé tartozik a régebben „*makacssági pernek*”, ma sokkal inkább *távollétes ügyeknek* nevezett eljárás. A magyar büntetőeljárásban a gyorsító rendelkezéseken belül, az ún. külön eljárások között, a Be. XXIV. fejezetében került szabályozásra.³⁸ Azokban a kis százalékban előforduló esetekben, amikor a törvényi feltételek fennállnak és lefolytatható az eljárás a terhelt távollétében, az intézmény valóban alkalmas arra, hogy már ezek az ügyek se tornyosuljanak a bírók asztalán.

4.2. AZ ELJÁRÁS GYORSÍTÁSA SZŰKEBB ÉRTELEMBEN

A szűkebb értelemben vett eljárást gyorsító jogintézményeket csoportosíthatjuk aszerint, hogy az eljárás melyik szakaszához kötődnek. Eszerint vannak az eljárás ügyészi szakaszában biztosított, diverziós megoldások, melyeknek nem titkolt célja a büntetőapparátus tehermentesítése. Vannak továbbá olyan megoldások, melyek már bírói részvételt követelnek. Ezek közül a bíró dönt ugyan, de az eljárás írásban zajlik a büntetőparancs jellegű eljárásgyorsító technika esetén. Szintén bírói részvétellel zajlanak a különféle megegyezései eljárások, melyek általában az ügyész és a terhelt megállapodásának megfelelően, a bíró munkáját meglehetősen leegyszerűsítik. Végül a nyomozati szakaszt rövidítik le a gyorsított eljárások, ahol a tárgyalás hagyományos formában zajlik.

³⁶ Korábban, amennyiben a hivatásos bíró személyében változás következett be, a tárgyalást előlről kellett kezdeni. Lásd Be. 287. § (4) bek. Megállapította a 2009. évi LXXXIII. tv. 36. §-a. Hatályos: 2009. augusztus 13-tól.

³⁷ Lásd erről PÁPAI-TARR Ágnes: *A büntetőeljárás gyorsításáról* (Budapest: Gondolat 2012) 38. Ez hazánkban is megoldás lehetne, lásd VAJCS Nikolett: „A büntetőeljárás gyorsításának időszűrés kérdései” *Ügyészek Lapja* 2012/5-6. 61.

³⁸ A Be. a külön eljárás kifejezést konkrétan nem tartalmazza, de a szakirodalomban egyetemlegesen ezzel az elnevezéssel találkozunk.

4.3. AZ ÜGYÉSZ DISZKRECIONÁLIS JOGKÖRE

A szűk értelemben vett diverzió a hagyományos büntető igazságszolgáltatás megszakítása és egy elterelő intézkedés alkalmazása.³⁹ Az elterelés ellenére az ügy az igazságszolgáltatási kereteken belül marad, jóllehet megjelenik egy közbenső eljárás,⁴⁰ melynek sajátossága, hogy a gyógyítást, nevelést, megbékélést, jóvátételt helyezi a középpontba. Ezáltal az elkövetők megóvhatók a hagyományos eljárással együtt járó stigmatizálódástól és az intézkedések gyógyító, pedagógiai jellegüknél fogva a reintegrációt is jobban elősegítik. A diverzióknak az egyik fontos következménye az, hogy az igazságszolgáltatás válláról óriási terheket vesz le.⁴¹ Diverziós célokat valósít meg hazánkban a vádemelés elhalasztása és a közvetítői eljárás, melyek az ügyész számára teszik lehetővé, hogy ügyészi szakban megrekszessenek egy-egy büntetőügyet.

2. táblázat. Nyomozó hatóság vádemelési javaslatai és befejezett ügyészségi nyomozások alapján tett ügyészi intézkedések a 2004–2013 években

Évek	Vádemelési javaslatok és befejezett ügyészségi nyomozások összesen	Ügyészi intézkedés					
		Vádemelés	Nyomozás megszűntetése	Vádemelés elhalasztása	Közvetítői eljárásra utalás	Nyomozás felfüggesztése	Egyéb intézkedés
2007	94 125	80 773	18 064	5 374	0		18 264
2008	91 530	76 513	18 330	5 198	0		19 546
2007	119 801	70 213	18 501	4 291	1 372	67	20 676
2008	123 103	69 263	19 003	4 832	2 090	78	22 569
2009	129 220	69 801	20 699	5 146	2 358	86	25 202
2010	141 033	74 376	23 169	5 989	2 828	111	28 066
2011	135 899	66 923	21 952	6 698	3 915	435	29 075
2012	125 976	60 554	21 029	7 115	3 960	663	26 005
2013	129 927	63 975	20 237	8 501	3 985	542	26 978

Forrás: Ügyészségi statisztikai tájékoztató (Büntetőjogi szakterület) 2008. év 37. és 2013. év 33.

A vádelhalasztások száma, ahogyan azt a 2. táblázat adatai alapján láthatjuk, az utóbbi években egyértelműen növekvő tendenciát mutat. Ez köszönhető egyrészt annak, hogy a 2011. évi LXXXIX. tv. az egyes eljárási és az igazságszolgáltatást érintő egyéb törvények módosításáról némileg bővítette az érintett bűncselekmények körét azzal, hogy különös méltánylást érdemlő esetben lehetőség van a vádemelés elhalasztására az ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő cselekmények esetén is. A tendencia mindenképp biztató, hiszen azt jelzi, hogy az ügyészek kezdik felismerni a vádemelés elhalasztásában rejlő lehetőségeket. Kezdetben ugyanis a jogintézmény nem működött hatékonyan. Ennek számos oka volt. Egyrészt a magyar büntetőeljárásnak sajátossága, hogy az ügyészek a legalitás elvéhez szoktak, emiatt idegenkednek az opportunus jogintézmények alkalmazásától. A legalitáshoz szo-

³⁹ NACSÁDY Péter: „Az elterelés magyarországi lehetőségei” *Büntetőjogi Kodifikáció* 2004/3. 34.

⁴⁰ Kiss Anna: „Mediáció a büntetőeljárásban” in *Bizalom – Társadalom – Bűnözés. V. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés* [Szeged, 2005. október 6-7.] (Miskolc: Bibo 2006) 262.

⁴¹ NACSÁDY (39. l.) 34.

kott magyar ügyésztől idegen, hogy a hagyományos „vádirat” és a bíróság szentesítő pecsétje nélkül döntsön. Így aztán nehéz hatékonyan alkalmazni egy jogintézményt úgy, hogy maguk az ügyek kiválasztására egyedülként felhatalmazottak is idegenkednek tőle. Az utóbbi időben megfigyelhető növekvő tendencia azonban mindenképp biztatónak tűnik.

Némi kritikái éllel kell azonban megjegyeznünk, hogy a jogintézmény gyakorlataival kapcsolatos tapasztalatok azt mutatják, hogy amikor ügyészek alkalmazzák a vádemelés elhalasztását, akkor sem élnek azzal a lehetőséggel, hogy egyénre szabott magatartási szabályt írjanak elő a terhelt számára. Ez alól kivételt képeznek az ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő cselekmények, ahol a törvény kötelezi az ügyészt egyéni magatartási szabály előírására. A jogintézmény igazi jogpolitikai céljának az egyéniesítést kellene tekinteni, vagyis azt a lehetőséget, hogy a terheltet segíteni kell, hogy beilleszkedjen a társadalomba és annak hasznos tagjává váljon. Szem előtt kellene tartani továbbá a sértett érdekeit is, azt, hogy a bűncselekménnyel okozott kár valamilyen formában megtérüljön vagy egyéb jóvátételre sor kerülhessen.

Annak, hogy az ügyészek tartózkodnak az egyéni magatartási szabályok előírásától, több oka is van. Amennyiben az ügyész magatartási szabályt vagy kötelezettséget kíván előírni, célszerű pártfogó felügyelői véleményt beszerezni. Ezt követően érdemes meghallgatni a gyanúsítottat is, hogy az ügyész kiderítse, milyen magatartási szabály írható elő, azt a gyanúsított vállalja-e, és hogy egyáltalán képes-e teljesíteni.⁴² Ezek az immár nem kötelező rendelkezések az ügyészségre és a pártfogó felügyeletre is nemkívánatos munkaterhet rónak. Az OKRI által még 2006-ban végzett empirikus kutatás eredménye, hogy az országból 1 673 beérkezett iratból csak 13% esetén kértek az ügyészek pártfogó felügyelői véleményt.⁴³ Ez a közel tíz évvel ezelőtti eredmény a gyakorlatban nem mutat jelenleg sem javuló tendenciát. A magam részéről, ami a pártfogó felügyelői véleményt illeti, indokoltnak tartanám valamennyi esetben előírni a kötelező beszerzését, e nélkül ugyanis az ügyész nem tud érdemben nyilatkozni arról, hogy szükségesnek látja-e magatartási szabály előírását vagy sem. Az egyéniesített magatartási szabályok számának növekedéséhez természetesen az is kellene, hogy legyenek olyan szervezetek, melyek hatékonyan tudják végrehajtani és ellenőrizni a magatartási szabályok megtartását.

Összességében a vádelhalasztást tekintve a véleményem az, hogy biztatónak tekinthető a számbeli növekedésük, de még közel sem használjuk ki teljesen a jogintézményben rejlő lehetőségeket. Érdemes lenne megfontolni az ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő cselekmények esetén való általános alkalmazhatóságának bevezetését, és nem csak a különös méltánylást érdemlő esetekben. Érdemes lenne továbbá a kötelező magatartási szabályoknak nemcsak az ötévi, hanem a háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő cselekmények esetére történő kötelező előírása, azzal, hogy kötelező lenne a pártfogói vélemény beszerzése

⁴² Be. 224. § (1) bek.

⁴³ BARABÁS A. Tünde – MÉSZÁROS Ádám – WINDT Szandra: „A vádelhalasztás eredményessége és feltételei 2006-ban: aktafeldolgozás, különös tekintettel a megelőzés és az individualizálás szempontjaira” *Kriminológiai Tanulmányok* 2008/45. 205.

is, hiszen e nélkül a legtöbb esetben elképzelhetetlen, hogy az ügyész valóban egyénre szabott kötelezettséget írjon elő. Amennyiben e téren jogszabály-módosítás nem történik, a gyakorlat feladata elérni azt, hogy az ügyész többször éljen a mérlegelési jogkörével és az arra alkalmas ügyeket a lehető legszélesebb körben terelje el a hagyományos büntetőeljárás útjáról. A jogintézményt tekintve tehát mind az alkalmazás gyakoriságán, mind a jogintézmény alkalmazásának hatékonyságán javítani kellene.

Ami a közvetítői eljárást illeti, a 2007-es bevezetését követő három évben folyamatosan emelkedett az alkalmazás gyakorisága. 2011 óta azonban stagnálás figyelhető meg. A büntetőügyek csak kis százaléka oldódik meg ebben a formában. Természetesen nem várható ettől az intézménytől, hogy önmagában oldja meg a büntetőperек elhúzóadásának problémáját, azonban az eljárás még hatékonyabbá tétele érdekében megfontolandó egy esetleges jogszabály-módosítás. Nevezetesen, hogy az ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmények esetén is tegye lehetővé az eljárás megszüntetését a jogalkotó, a büntetés korlátlan enyhítése helyett. Hiszen a jelenlegi szabályok alapján az ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő cselekmények esetén igazi érdek nem fűződik az eljárás alkalmazásához, hiszen le kell folytatni a közvetítői eljárást és a hagyományos büntetőeljárást is, mely az eljárások felesleges megkettőződésének tűnik, nem beszélve a felmerülő felesleges költségekről. Nem látjuk akadályát annak, hogy a jogalkotó az ügyész bölcs belátására bízva, hogy szabadon mérlegeljen az ügyek ésszerű kiválasztása során.

Az ügyész diszkrecionális jogkörébe tartozó eljárásokról általánosságban elmondhatjuk, hogy növelni kellene az alkalmazási gyakoriságukat, hiszen az arra alkalmas ügyekben hatékonyan vennék ki részüket a bíróságok tehermentesítéséből és az eljárások gyorsításából. Egyet kell értenünk Gönczöl Katalinnal, aki szerint: „Mindenkinek jobban járna, ha az első büntényesek nem a rács mögött végzik, hanem utcát sepernek, esetleg ebédet hordanak a magatehetetlen betegeknek és – a pártfogó segítségével – »jó útra térítő« kurzusokon vesznek részt, a bűnözői karriert megalapozó »börtöntanfolyam« helyett.”⁴⁴

4.4. A BÜNTETŐPARANCS

A büntetőeljárás kifejezett gyorsítását vonja maga után, ha bíró részt vesz ugyan az eljárásban, de az ügyet az íróasztal és nem a bírói pulpitus mögül dönti el. Ezek a *büntetőparancs jellegű megoldások*, melyeknek a fenti diverzióhoz képest egyértelmű előnyük a bírói részvétel, viszont kritikussai szerinti hátrányuk, hogy írásban zajlanak. A német eredetű büntetőparancsként ismert jogintézményt a magyar Be. a tárgyalás mellőzése néven ismeri. Az egyszerűbb megítélésű ügyek indokolják ezt a fajta eljárási formát, hiszen általában beismerésben lévő terhelttel szemben alkalmazható, kizárólag csekély súlyú szankció kiszabása jöhet szóba, másrésztől, amennyiben a terhelt sérelmezi a bírói döntést, utóbb dönthet úgy, hogy tárgyalás tartását kéri.

⁴⁴ Gönczöl Katalin: „Gondolatok a büntetőjogi szankciók rendszeréről” *Büntetőjogi Kodifikáció* 2002/3.

3. táblázat. A tárgyalás mellőzésének alakulása 1996–2013

Évek	Vádirattal megvádolt személyek száma	Ebből tárgyalás mellőzésével megvádolt	
		személy	százalék
1996	106 609	31 757	29,79%
1997	93 609	28 988	30,97%
1998	105 198	31 795	30,22%
1999	111 100	30 448	27,41%
2000	104 680	24 673	23,57%
2001	105 738	24 563	23,23%
2002	106 843	25 837	24,18%
2003	101 458		
2004	94 305	29 405	31,18%
2005	95 317	31 053	32,58%
2006	94 718	30 500	32,20%
2007	87 107	27 344	31,39%
2008	85 097	24 319	28,58%
2009	84 932	23 774	27,99%
2010	83 684	24 060	28,75%
2011	85 355	23 902	28,00%
2012	74 249	19 571	26,36%
2013	67 632	17 183	25,41%

Forrás: A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai 1996–2013

A tárgyalás mellőzése a külön eljárások között a leggyakrabban alkalmazott eljárás. 1996-ban az összes megvádolt személy 30%-ának fejeződött be az ügye ebben a formában, míg 2000-2002-re ez lecsökkent 23-24%-ra. A csökkenő tendencia megfordult, 2004 és 2007 között az aránya folyamatosan meghaladta a 30%-ot. Az ügyészi kezdeményezés eltörlésétől,⁴⁵ valamint a büntetési tétel öt évre történő emelésétől a jogintézmény még gyakoribb alkalmazását várta a jogalkotó. Azonban a statisztikai adatok nem tükrözik ezt a várakozást, jelenleg ugyanis kb. a vádlottak 25%-ának az ügye oldódik meg ebben a formában. Ez optimista módon magyarázható azzal is persze, hogy 2007-től alkalmazható Magyarországon a közvetítői eljárás, lehetséges, hogy ez, valamint a vádelhalasztások számának növekedése eredményezte a korábbi tárgyalásmellőzések ügyek számbeli csökkenését. Ez természetesen egy nemkívánatos eredmény, hiszen a jogalkotó célja az eljárás gyorsítása érdekében bevezetett jogintézményekkel a további tehermentesítés és az eljárások hatékonyabbá tétele, és nem a meglévő gyorsított eljárások helyetti alternatívák keresése volt. Azonban még így is elmondható, hogy a gyakorlati tapasztalatok a tárgyalás mellőzésével kapcsolatosan igen kedvezőek. Alkalmazási gyakoriságot tekintve ez a legjelentősebb eljárást egyszerűsítő technika, ezért az új Be. szabályai között mindenképp helyet kell, hogy kapjon, akár változatlan formában is.

⁴⁵ Lásd 2009. évi LXXXIII. tv. a büntetőeljárások időszerűségének javítása céljából, a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. tv. módosításáról.

4.5. VÁDALKU-MEGEGYEZÉS A BÜNTETŐPERBEN

A magyar büntetőeljárásban a klasszikus amerikai értelemben vett vád-, illetve ítéleti alkuról természetesen nem beszélhetünk. A tárgyalásról lemondás külön eljárás azonban bevezetése idején sokan vádalkuként emlegették. A tárgyalásról lemondás egy konszenzuális eljárás, amelynek célja a büntetőeljárás gyorsítása, a vádlott beismerése esetén a vádlott és az ügyész megegyezése alapján. A vádlott lemond azon alkotmányos jogáról, hogy az ügyében bíróságon bizonyítás folyjék. Ennek fejében lehetőség nyílik arra, hogy a bíróság akár egy órán belül nyilvános ülésen döntsön egy-egy büntetőügyben.

Az elmúlt tizenöt év tapasztalata azt mutatja, hogy nem vert gyökeret és nem lett népszerű ez a jogintézmény hazánkban. Bevezetése óta a jogalkotó többször megfontolta hatékonyabbá tételének lehetőségeit és többször is átdolgozta szabályait úgy, hogy a tényleges alku irányába igyekezett terelni a jogintézményt.⁴⁶ Nézetem szerint azonban a jelenlegi szabályozás és a legutóbbi módosítás sem kedvez a tárgyalásról lemondás gyakoribb alkalmazásának, sőt némi túlzással elmondhatjuk, hogy a jogalkotó tulajdonképpen megadta a kegyelemdőfést ennek a halódó jogintézménynek.

A népszerűtlenség oka talán már a bevezetése körül is fennálló vitákban gyökerezik, de az is biztos, hogy a jogintézmény már a kezdetektől a büntetéskiszabással kapcsolatos nyilvánvaló hibákban is szenvedett, és szenved még ma is.⁴⁷ A jogintézmény eredeti szabályai alapján a leszállított büntetési tételek alkalmazása – figyelemmel a magyar büntetéskiszabási gyakorlatra, mely inkább a büntetési tétel alsó határához közelített – igazi kedvezményt nem jelentett a bűnelkövetők számára, ráadásul a kezdetekben még nem volt lehetőség a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztésére sem.

A kezdeti problémák megoldása után sem lett a jogintézmény népszerűbb, országos átlagban a vádlottak kevesebb mint 0,5%-a mondott le a tárgyalás tartásához való jogáról. A 2009-es módosítások kapcsán felvetődött egy olyan értelmezés is, amely egy valódi alku lehetőségét teremtette volna meg a felek között. Az alku azonban idegen a magyar büntetőeljárástól és annak résztvevőitől, így amint a statisztikai adatokból látható, ez sem igazán népszerűsítette az eljárást. Sőt mondhatni, hogy folyamatosan és fokozódóan csökkent a jogintézmény alkalmazási gyakorisága. Majd újabb módosítás következett, mely már az ügyész indítványozási jogkörét nem kötötte meg a bűncselekmény büntetési tételével, hanem gyakorlatilag az ügyészre bízta a jogalkotó, hogy milyen súlyú bűncselekmények esetén tesz javaslatot a külön eljárás lefolytatására. Az új Btk. hatálybalépése óta a tárgyalásról lemondásra vonatkozó büntetéskiszabási szabályok pedig ismét megváltoztak. A jelenlegi szabályozás a kedvezményes büntetéskiszabást a Btk. egyfokú enyhítésre vonatkozó általános szabályainak alkalmazásával kívánja megteremteni.⁴⁸ Ezzel gyakorlatilag csak egy lehetséges minimum

⁴⁶ Lásd 2009. évi LXXXIII. tv. a büntetőeljárások időszerszerűségének javítása céljából a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. tv. módosításáról.

⁴⁷ Lásd részletesen PÁPAI-TARR Ágnes: „Büntetéskiszabási anomáliák a tárgyalásról lemondás körül” in *Igazság, ideál és valóság. Tanulmányok Kardos Sándor 65. születésnapja tiszteletére* (Debrecen: DE ÁJK Büntető Eljárásjogi Tanszék 2014) 290–301.

⁴⁸ Lásd részletesen ELEK BALÁZS: „A büntetéskiszabása tárgyalásról lemondás esetén” in POLT Péter (főszerk.): *Új Btk. Kommentár* 2. köt. Általános Rész (IX. fejezet. A büntetéskiszabás) (Budapest: Nemzeti Közszolgálati és Tankönyv Kiadó 2013) 141-142.

4. táblázat. A tárgyalásról való lemondás alakulása 2000–2013

Évek	Vádirattal megvádolt személyek száma	Ebből lemondás a tárgyalásról	
		vádoltak száma	százalék
2000	104 680		
2001	105 738		
2002	106 843		
2003	101 458		
2004	94 305	425	0,45%
2005	95 317	410	0,43%
2006	94 718	420	0,44%
2007	87 107	370	0,42%
2008	85 097	366	0,43%
2009	84 932	373	0,44%
2010	83 684	246	0,29%
2011	85 355	132	0,15%
2012	74 249	93	0,13%
2013	67 632	136	0,20%

Forrás: A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai 2009–2013

kerül szabályozásra, de a büntetés kedvezményes maximuma nem került rögzítésre. Ennek egyenes következménye, hogy halmazati büntetéskiszabás esetén egyáltalán nem eredményez semmi különbséget, ha a terhelt lemond a tárgyalástartás jogáról. Így valóban érdekes feladat lehet a védőnek meggyőzni a vádlottat arról, hogy miért is tegyen beismerő vallomást és mondjon le a tárgyalástartás jogáról.⁴⁹ Az új szabályok érthetetlen módon kitüntetett helyzetbe hozzák azt a bünszervezetben bűncselekményt elkövetőt, aki a hatóságokkal együttműködik. Erre az elkövetői kategóriára ugyanis a régi leszállított büntetési tételek irányadóak, melyek a büntetések maximumát garantálják. Az együttműködő terhelt lett az egyedüli elkövetői kategória, akinek megéri lemondani a tárgyalástartás jogáról, ami – lássuk be – évente nagyon csekély számú bűnelkövetőt, de semmiképpen nem tömegeket jelent.

Összességében elmondható, hogy a tárgyalásról lemondás eddig is egy kivételesen alkalmazott eljárási forma volt, és a növekedés ezt követően sincs belekódolva a megváltozott szabályokba. Az ilyen módon elintézett ügyek aránya az összes elintézett ügghöz viszonyítva továbbra is változatlanul alacsony, sőt még csökkenő tendenciát is mutat. A megváltozott szabályok nyilvánvalóan nem tették vonzóvá ezt a büntetőeljárás gyorsítását szolgáló külön eljárást.

Egy olyan jogintézményről van tehát szó, mely szinte csak papíron létezik, gyakorlati szerepe elhanyagolható. A jogintézmény gyakorlatban való hatékonyabb alkalmazása nagymértékben függ az ügyészségtől. Addig, amíg az ügyészség nem fogadja el ezt a jogintézményt és nem fedezi fel a benne rejlő lehetőségeket, addig átütő sikereket nem várhatunk el tőle. Az ügyészség álláspontja az, hogy a tárgyalásról lemondás célja, feladata nem azonos a büntetőeljárás gyorsítását célzó bíróság elé állítással és tárgyalás mellőzésével, így álláspontjuk szerint nem kifogásolható, hogy az ilyen

⁴⁹ Erre a következtetésre jut Elek Balázs is, a közelmúltban az Ügyvédek Lapjában megjelent cikkében. ELEK Balázs: „A büntetéskiszabás egyes kérdései az új Büntető Törvénykönyvben” *Ügyvédek Lapja* 2013/4. 22.

ügyek aránya változatlanul alacsony.⁵⁰ Az ügyészség ennek megfelelően továbbra is preferálja az arra alkalmas ügyekben más eljárást gyorsító technikák alkalmazását és a tárgyalásról lemondást csak kivételes eljárási formaként ismeri el.

A folyamatban lévő kodifikáció kapcsán le kell szögeznünk, hogy ebben a formában nincs értelme a tárgyalásról lemondás új Be. törvényben való szerepeltetésének. Tény ugyanakkor, hogy a különféle megegyezései eljárások külföldi országokban hatékonyan működnek.⁵¹ Erre tekintettel a pozitív külföldi tapasztalatok tanulmányozása után a hazai jogba való implementálása, esetleg más elnevezés és más szabályozás útján mégis kívánatosnak látszik.

4.6. A GYORSÍTOTT ELJÁRÁSOK

A szűkebb értelemben vett eljárás gyorsítása érdekében kerültek bevezetésre a gyorsított vagy *sommás eljárások a büntetőeljárásokba*. Ezek lehetővé teszik, hogy akár komolyabb bűncselekmény esetén is, ha a bizonyítékok rendelkezésre állnak, esetleg tettenérés esete forog fenn, akár néhány nap, vagy legfeljebb pár hét alatt pont kerüljön az ügy végére. Ezekben az esetekben a nyomozati szakasz redukálódik le mindössze néhány napra, az ügyész pedig könnyített formában emel vádat. A sommás eljárások alkalmasak arra a leginkább, hogy a bűncselekmény elkövetésétől a lehető legrövidebb időn belül szankció kiszabására is sor kerüljön. Az „azonnali” büntetés tölti be a leghatékonyabban a büntetési célok közül a speciális prevenciót. A magyar büntetőeljárásban ismert sommás vagy gyorsított eljárás a bíróság elé állítás.

A hatályos szabályok alapján az ügyész a terheltet a gyanúsítottként történő kihallgatástól számított harminc napon belül bíróság elé állíthatja, ha a bűncselekmény nyolcvévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő, az ügy megítélése egyszerű, a bizonyítékok rendelkezésre állnak és a terhelt a bűncselekmény elkövetését beismerte. Tettenérés esetén, amennyiben az ügy megítélése egyszerű és a bizonyítékok rendelkezésre állnak, az ügyész a gyanúsítottként történő kihallgatástól számított harminc napon belül a terheltet bíróság elé állítja.

A fenti táblázatokat áttekintve látszik, hogy 1996-tól 2001-ig folyamatosan növekedett azoknak az ügyeknek a száma, melyek ebben a formában kerültek elintézésre. A növekedés jelentős mértékű, hiszen míg 1996-ban még a vádlottak 1,29%-a esetén, addig 2001-ben már 8,71%-a esetén került sor a külön eljárás alkalmazására. Majd 2001-től kisebb eltérésekkel, az ügyek megközelítőleg 8%-a oldódott meg a sommás eljárás formájában. 2009-től egy folyamatosan növekvő tendencia figyelhető meg, 2013-ban már a vádlottak 14,58%-ánál került sor bíróság elé állításra. Az ügyszámra vetítve még kedvezőbb a helyzet, hiszen az ügyek 17,94%-a oldódott meg ebben a formában. Ez a *2009. évi LXXXIII. tv.* módosításának is köszönhető, mely a bűncselekmény elkövetésétől számított rendkívül szűk tizenöt napos határidőt felemelte harminc napra. A jogintézmény gyakoribb alkalmazásának szintén kedvezett az a

⁵⁰ Legfőbb Ügyészség Büntetőbíróági ügyek Főosztálya, Összefoglaló jelentés alapján, www.mklu.hu/repository/mkudok2725.pdf.

⁵¹ Lásd pl. PÁPAI-TARR Ágnes (37. lj.) 212–238.

5. táblázat. A bíróság elé állítás alakulása a vádlottak száma szerint, 1996–2013

Évek	Jogerős bírósági határozattal elbírált ügyek vádlottjainak száma	Ebből bíróság elé állított vádlottak száma	százalék
1996	106 609	1 374	1,29%
1997	93 609	1 789	1,91%
1998	105 198	2 837	2,70%
1999	111 100	4 888	4,40%
2000	104 680	7 519	7,18%
2001	105 738	9 214	8,71%
2002	106 843	9 130	8,55%
2003	101 458	8 391	8,27%
2004	102 918	8 605	8,36%
2005	104 647	9 330	8,92%
2006	102 946	8 226	7,99%
2007	94 125	7 011	7,45%
2008	91 030	6 432	7,03%
2009	91 263	6 327	6,93%
2010	90 937	7 250	7,97%
2011	93 592	8 237	8,80%
2012	82 948	8 695	10,48%
2013	79 186	11 548	14,58%

Forrás: A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai 1996–2013

6. táblázat. A bíróság elé állítás alakulása az ügyek száma szerint, 2009–2013

Évek	Jogerős bírósági határozattal elbírált ügyek száma	Ebből bíróság elé állított ügyek száma	ügyszázalék
2009	67 554	5 539	8,20%
2010	67 220	6 360	9,46%
2011	69 265	7 258	10,48%
2012	62 360	7 937	12,73%
2013	59 661	10 703	17,94%

Forrás: A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai 2009–2013

módosítás, hogy a harminc napos határidőt már nem a bűncselekmény elkövetésétől, hanem a gyanúsítottként történő kihallgatástól kell számítani. Ez alatt a harminc nap alatt kell lefolytatni az összes szükséges nyomozati cselekményt, és be kell szerezni a bizonyítékokat. Az ügyész erre tekintettel az átlagost meghaladó aktívabb szerepet tölt be már a bűncselekmény elkövetésétől kezdve. Ez a harminc napos határidő a hatóságok gyors és összehangolt munkáját követeli meg, melyben a nyomozóhatóság és ügyészség, valamint a bíróság is kiveszi a maga részét. Az egyre növekvő ügyszám arról árulkodik, hogy egy igen népszerű eljárásgyorsító technikáról van szó, melynek természetesen vitathatatlan helye van az új büntetőeljárás kódexben.

5. ÖSSZEGZÉS

Az igazságszolgáltatás működőképességének már a megőrzéséhez is szükség van az eljárás gyorsítását célzó jogintézményekre. Rangsort vagy fontossági sorrendet azonban nem tudunk felállítani közöttük, hiszen mindegyik más-más szempontok alapján és más ügycsoportot megcélözva igyekszik hozzájárulni az ügyek ésszerű időben való befejezéséhez. Bátran kijelenthetjük, hogy az eljárás gyorsításának az ügyész a kulcsfigurája. Az ő szerepén és az ő döntésén múlik a legtöbb esetben, hogy mer-e, akar-e élni valamelyik lehetőséggel a fentebb felsoroltak közül. Ez látszik abból is, hogy az eljárás alternatíváinak alkalmazása esetén ő az, aki a döntésre jogosult és döntésével lerövidítheti a büntetőügyeket anélkül, hogy a bírót bevonná az eljárásba. Másrésztől a többi eljárást gyorsító módozat esetén, némi kivételtől eltekintve, őt illeti meg az eljárás kezdeményezésének monopóliuma is. Jórészt tehát az ügyész bátorságán és kezdeményezőkézségén múlik, hogy marad-e hagyományos, biztonságos szerepében, vagy kilép a komfortzónájából és hajlandó a büntetőeljárás gyorsítása érdekében felvállalni elemeket akár a bírói szerepkörből is.

Fontos, hogy a büntetőeljárásban részt vevő hatóságok maximálisan kihasználják mindazt a lehetőséget, melyet számukra a régi vagy az új Be. biztosít, hiszen eljárási rendszereink elképzelhetetlenek és kevésbé hatékonyak lennének a gyorsító rendelkezések nélkül. Elég, ha csupán arra gondolunk, hogy a vádlottak több mint 40%-ának az ügye valamelyik gyorsított eljárás formájában kerül elintézésre. Ezeknek az eljárásoknak nem célja és nem is lehet célja a jövőben sem a tradicionális büntetőeljárás teljes abolíciója, hiszen arra valamennyi garanciájával együtt a bonyolult, szerteágazó, a társadalomra kiemelten veszélyes bűncselekmények esetén nagyobb szükség van, mint valaha. Az eljárás gyorsításának feladata az új Be. kódex kapcsán az egyszerűsített eljárásokra alkalmas ügyeknek a szűrése és könnyített formában való lebonyolítása, ezzel lehetővé téve, hogy a büntetőapparátus a nagyobb figyelmet igénylő ügyekre több időt szánhasson.

Az akták tömegével küzdő igazságszolgáltatás számára az egyedüli kitérés pont a jövőre vonatkozóan is az lehet, ha a jogalkalmazók elfogadnak és működtetnek akár olyan mechanizmusokat is, melyek eddig ismeretlenek voltak, de amelyek jó szolgálatot tehetnek a hagyományos eljárás lerövidítésében, gondolunk itt elsősorban az eljárási alternatívák vagy megegyezései eljárások népszerűsítésére.

A mechanizmusok működtetése, a máshol működő elméletnek a gyakorlatba való hatékonyabb átültetése az, ami még csiszolásra szorul Magyarországon. A jogalkalmazó részéről nagyobb alkalmazási kedvvel, az ügyek szakszerű megválasztásával, a még kevésbé ismert és alkalmazott jogintézményekben rejlő lehetőségek szakszerűbb kiaknázásával tovább javítható az igazságszolgáltatás hatékonysága. Csak bízni tudunk abban, hogy a csökkenő ügyhátralék miatt eltűnő aktahalmok mögül végre kitekintve, az igazság is jobban látszik majd.